

ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК (UDC) 94(477.46):821.161.2.09'06

DOI: <https://doi.org/10.21272/starovyna.2023.63.4>

ГРИЦЕНКО А. П., КУРОК О. І., ЧУМАЧЕНКО О. А. *

**ЛИСТИ О. С. СКЛЯРЕНКО ДО ЗОЛОТОНІСЬКОГО КРАЄЗНАВЦЯ
М. Ф. ПОНОМАРЕНКА (1963–1976 рр.)**

Анотація. У статті вперше опубліковано листування Оксани Семенівни Скляренко, доньки відомого українського (радянського) письменника-белетриста Семена Дмитровича Скляренка до краєзнавця Михайла Федоровича Пономаренка, фундатора краєзнавства на Черкащині. Також, наукова новизна даного дослідження обумовлена, тим що наразі в сучасній українській історіографії не здійснювалося фундаментальне вивчення епістолярної спадщини С. Д. Скляренка. Таким чином, дане листування, дозволить розв'язати проблему розширення джерельної бази дослідження біографії письменника. Разом з тим, листування відображає взаємини краєзнавця з родиною письменника та його оточенням. Охарактеризовано внесок М. Ф. Пономаренка в збереженні пам'яті про С. Д. Скляренка та популяризацію його творчості на Золотоніщині. Беручи за основу короткий огляд фонду С. Д. Скляренка (№467) з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України та архівних матеріалів зібраних краєзнавцем М. Ф. Пономаренком з фонду (5428) Державного архіву Черкаської області в даній публікації висвітлено документи, які доповняють життєпис ученого. В процесі аналізу даної кореспонденції з'ясовано, що М. Ф. Пономаренко займався збором матеріалів для персональної експозиції письменника в Золотоніському краєзнавчому музеї та активно публікував краєзнавчі статті про С. Д. Скляренка в регіональній періодичній пресі. Разом з тим, листи містять відомості стосовно професійної діяльності О. С. Скляренко та її сім'ї. У процесі опрацювання теми використано біографічний та хронологічний методи історичного дослідження і загальнонауковий метод системного аналізу. Також було застосовано археографічний метод джерелознавчого дослідження.

Ключові слова: листування, Золотоніщина, краєзнавство, історичний роман, С. Д. Скляренко, нарис, нова радянська література.

---

* Гриценко Андрій Петрович – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9107-1394>.

Курок Олександр Іванович – доктор історичних наук, професор, ректор Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5161-693>.

Чумаченко Олена Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6889-5221>

Вагоме значення у вивченні актуальних питань історичної біографістики відіграє залучення епістолярної спадщини діячів культури радянської доби. Одним із яскравих представників української радянської літературної еліти є письменник – Семен Дмитрович Скляренко (1901–1962), радянський пропагандист, автор історичних романів, воєнної прози, поезій, нарисів та оповідань у жанрі соцреалізму.

В історіографії творчий та життєвий шлях письменника С. Д. Скляренка знайшов своє відображення у працях О. Білецького, М. Грицяя, С. Жилої, М. Слабошпицького, В. Чумака, В. Шишла. Проте автори робили акцент на його творчій спадщині, без поглиблення наукового аналізу особистого життя [1;2;4;9;11;12].

Мета статті полягає в уведенні до наукового обігу нових документів, які доповнять життєпис письменника-романіста С. Д. Скляренка.

Семен Дмитрович Скляренко – це український радянський письменник, що належить до письменників які починали свій творчий шлях у перші роки радянської влади в період коли ще тільки створювалась нова радянська література. Семен Дмитрович прийшов в літературу разом з такими письменниками як А. Головка, П. Панч, Іван Ле, Ю. Смолич.

Народився С. Д. Скляренко в с. Прохорівці Драбівського району, Черкаської області в родині селянина. Вчився в місцевій церковно-приходській школі, а після закінчення вступив до Золотоніської земської гімназії. Закінчивши в 1919 р. гімназію працював на Черкащині – бібліотекаром, учителем. В 1921–1924 рр. Семен Дмитрович служив у Червоній армії, а після демобілізації в 1924 р. деякий час жив у Єгор'євську, Московської області де працював завідувачим клубом, на профспілковій роботі та інше. В 1925 р. Скляренко переїздить до Черкас і стає відповідальним секретарем окружної газети – «Радянська думка», а згодом їде до Києва – де працює в редакції київської газети – «Пролетарська правда». У 1926 р. він входив до складу Київської письменницької організації «Жовтень», у 1928 р. – ВЦСППу, а потім СРПУ. В роки Другої світової війни С. Д. Скляренко працював військовим кореспондентом був нагороджений орденами і медалями. Після війни, впродовж багатьох років він був відповідальним секретарем Спілки радянських письменників України [5].

Своє літературне життя, на початку 20-х років Семен Дмитрович Скляренко починає як поет. Але згодом переходить на прозу і впродовж більш ніж сорокарічної творчої літературної діяльності пише багато нарисів, оповідань, повістей і романів. Він описує не тільки події і людей, часів громадянської війни, життя і побут річників Дніпра напередодні жовтня 1917 р., а й приділяє увагу темі історико-революційні та історичній [5]. Це знайшло своє відображення у таких творах С. Д. Скляренка як «Вітер з гір», «Десять ченців», «Три республіки» (1930), «Водники-ударники» (1931), «Домаха Завгородня» (1934), «Пулино-Гута» (1935), «Оповідання про почуття» (1936), «Радість людського існування» (1937), «Рапорт» (1945), «Орлині крила» (1948) й ін. [8].

Спираючись на літописи та усну народну творчість, письменник реалістично змалював життя Київської Русі X–XI ст.: державотворчу діяльність князів, поширення християнської віри, воєнні походи дружин тощо. Про що свідчать романи

«Шлях на Київ», «Святослав», «Володимир»,. Нажаль, передчасна смерть завадила йому написати третю частину трилогії – роман «Ярослав Мудрий» [10]. Помер письменник 7 березня 1962 р. Похований на Байковому цвинтарі. На фасаді будинку на Великій Васильківській вулиці, 6 де він проживав з 1952 р. по 1962 р., йому встановлено пам'ятну дошку. Також, на його батьківщині у м. Золотоноша, гімназії №4 присвоєно ім'я письменника [7].

Особовий архівний фонд (№467) С.Д. Скляренка був сформований з матеріалів переданих до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМУ) (м. Київ) його дочкою – Оксаною Семенівною Скляренко 19 листопада 1973 р.. Серед документів у архіві письменника зберігаються його щоденники (1941,1942), листи до дружини Ольги Павлівни (1941-1945 рр.), її листи до І. В. Дарби (*стосовно перекладу роману «Володимир»*) [5].

Також, значний архів письменника було зібрано золотоніським краєзнавцем Михайлом Федоровичем Пономаренком. В особовому фонді дослідника (Ф. Р-5428), що знаходиться в Державному архіві Черкаської області (ДАЧО) (м. Черкаси), зберігаються 11 фотографій письменника, його книга «Завжди разом» (1942), вітальний лист для учнів і колективу школи №4 м. Золотоноша (10.IX.1961), листи як самого С. Д. Скляренка до М. Ф. Пономаренка (1961), так і його дружини О. П. Скляренко (1962-1971) та дочки О.С. Скляренко (1963) [3; 6]. Це важлива складова досліджень життєвого шляху та творчої біографії письменника.

Особливий науковий інтерес викликає листування дочки О. С. Скляренко з М. Ф. Пономаренком. Нажаль на деяких листах відсутня дата, проте з контексту та зазначених роках на решті кореспонденції, можна сказати, що спілкування респондентів відбувалося після смерті С.Д. Скляренка. Воно відображає взаємини родини письменника з краєзнавцем, професійну діяльність її членів. З листів стає зрозуміло, що М.Ф. Пономаренко збирав матеріали для персональної експозиції С. Д. Скляренка для Золотоніського краєзнавчого музею на громадських засадах (*нині – Золотоніський краєзнавчий музей імені М. Ф. Пономаренка*), директором якого був до 1978 р.. Слід зазначити, що фундатор краєзнавчого руху Черкащини – М. Ф. Пономаренко зробив значний вклад у популяризацію творчості С. Д. Скляренка на його батьківщині – Золотоніщині. Окрім музейної експозиції, творчу діяльність письменника М. Ф. Пономаренко висвітлював у своїх публікаціях в регіональній періодичній пресі. В одному із листів О. С. Скляренко описує свою роботу, а саме вона викладала російську мову й літературу для в'єтнамських студентів. Маючи такий досвід вона пропонувала М. Ф. Пономаренку налаштувати комунікацію школярів із Золотоноші з школярами Ханоя. Разом з тим, в листуванні частково висвітлюється і тема в'єтнамської війни 1959–1975 рр., та її сприйняття в Радянському союзі [3;6]. При здійсненні публікації листів доньки письменника до М. Ф. Пономаренка збережено лексику та авторські особливості української мови адресанта. В опублікованих матеріалах немає виправлень з орфографії, пунктуації, фонетики та морфології.

Таким чином, оприлюднення у даній статті 5 листів О. С. Скляренко до М. Ф. Пономаренка сприятиме подальшому успішному вивченню життєвого та творчого шляху С. Д. Скляренка та розширить джерельну базу дослідження.

***

№ 1

16 березня 1963 р.

Шановний Михайло Федорович!

Передусім, я хочу подякувати Вам за ту увагу, з якою ви ставитеся до нас. У нас весь цей час був дуже нелегкий, і Ваші листи, що надходять регулярно завжди підтримували й зворушували нас. Тим більше це приємно, що приязнь іде від людини, до якої з щирою симпатією ставився батько. Я добре пам'ятаю, як не раз батько згадував про «людину, яка закохана в свій край, його історію, самовідданого романтика і лірика» – себто про Вас.

Отже, ще раз спасибі за увагу.

Може ви пам'ятаєте, що я викладаю російську мову і літературу іноземним студентам, зараз – в'єтнамцям.

Звичайно, Ви знаєте з преси, що недавно американці разом з Нго Дінь Дьємом отруїли хімічною отрутою 5000 чол. у Південному В'єтнамі. Разом з цим отруєні посіви й дерева. Серед отруєних в основному діти й жінки.

Сьогодні мої студенти одержали лист з Ханоя від піонерів-літгуртківців однієї з в'єтнамських шкіл, в якому вони просять переслати їх лист радянським піонерам. В'єтнамські піонери сподіваються, що радянські піонери висловлять свій протест проти звірств американців і Нго Дінь Дьєма. Студенти звернулись до мене з проханням познайомити їх з піонерами якоїсь радянської школи, щоб передати їм цей лист з Ханоя. Лист переклав російською один з моїх студентів, там є помилки, але я свідомо їх не виправляю.

Замість того, щоб передати лист в одну з київських шкіл, я вирішила звернутися до Вас – може Вам сподобається ця ідея, і такий лист буде добрим початком листування між Вашими і ханойськими піонерами.

Лист в Ханой найкраще переслати через мене, його перекладуть в'єтнамською мовою мої студенти (тим більше, що навіть адресу Вам важко буде переписати). Відповіді піонерам треба писати російською мовою.

Бажаю Вам всього найкращого, прошу писати нам, Ваші листи ми завжди читаємо з великим задоволенням.

Оксана Складенко.

(ДАЧО. Ф.Р.–5428. оп.1. спр.3.арк. 89. – Машинопис)

№2

[1963]

Шановний Михайло Федорович!

Посилаю Вам газету «Авангард» – орган комсомольської та піонерської організацій. В ній на 2-й сторінці, внизу вміщено статтю учнів 8 «б» класу Вашої школи.

Л' THU' TU' Liën – хò – значить – лист з Радянського Союзу. Взагалі слово – Liën – хò – читається як льенсо – значить радянський. Так називають в'єтнамські піонери і наших спеціалістів, що живуть у В'єтнамі і взагалі все радянське.

Лист вміщує під назвою «Ми підтримуємо вас» переклад точний.

Маленьку передмову L.T.S. – це передмова редакції, я посилаю Вам у перекладі студентів.

Гадаю, що вміщення статті в газеті буде приємністю для школи.

Взагалі, цей номер газети присвячений ленінським дням, дню народження Леніна. Листи, які мені присилають піонери, я віддала в'єтнамським студентам і вони одне за одним перекладають їх, одні охоче, інші не дуже, але перекладають. Перекладені листи я поступово буду висилати. Першу частину висилає разом з цим листом до Вас.

Дуже прошу Вас, Михайле Федоровичу, пояснити дітям, що можливе якесь непорозуміння щодо листів – тобто – може я якийсь лист вклала не в той конверт. Але справа в тому, що переклад робили студенти не при мені, як я не наполягала на цьому, а без мене. А в'єтнамці не досить акуратні. І тому можливо десь неточність, хоч я й дуже старалася. Якщо десь щось не так – нехай вибачать піонери – дуже вже багато листів і перекладів багато.

Один такий лист з перекладом я посилаю Вам – може знайдеться хазяїн, бо десь загубила конверт з адресою.

Там десь в одному з листів в'єтнамських піонерів згадується ім'я То Хну – це один з найвідоміших в'єтнамських поетів. Нехай той піонер, у кого в листі є згадана згадка про То Хну розкаже в'єтнамцям, що радянські піонери знають То Хну. Якщо у Вас немає його творів, напишіть будь ласка, я пошукаю у Києві.

Ну от, ніби все і про справи.

Може Ви заїхали б якось до Києва? Ми були б дуже раді бачити Вас у себе.

У нас життя йде потроху. Віктор багато працює. Зараз він приймає участь в міжнародному конкурсі – Куба оголосила міжнародний конкурс: на тому місці, де висадився Фідель Кастро треба побудувати музей та монумент. Над цим і працює Віктор. Крім того, він робить музей та школу в Моринцях батьківщині Шевченка. Цього року, Ви мабуть знаєте, буде широко святкуватися день народження Шевченка – прийдуть представники 82 країн, всі вони, звичайно будуть і на батьківщині поета. Тому музей і школа мусять бути досконалыми. Отже Віктор працює.

Я потроху видужую, працюю.

Вітаю Вас сердечно. Привіт всім піонерам і дівчатам.

Всього найкращого. Пишіть будь ласка.

Привіт Вам від Віктора.

Оксана.

(ДАЧО. Ф.Р.–5428. оп.1. спр.3.арк. 86-87. – Автограф)

№3

[1975]

Дорогий Михайло Федорович!

Дякую Вам за газету. Мені було дуже приємно, що ви мене згадали, бо чомусь, за останні роки Ви й не заходите і не пишете. Прошу Вас, як будете в Києві – неодмінно зайдіть, я буду дуже рада Вас бачити. Надсилаю Вам журнал зі статтею

про батька і газету з невеличкою публікацією. Ми живемо як і раніше, Віктор «майже» кінчає (це «майже» тягнеться вже роками, але нібито зараз вже не багато залишилося) свою докторську. Робота забирає весь час і, мабуть, здоров'я і не лише у нього, бо ми всі допомагаємо йому – всі це я і Олексій. Олексій, мабуть буде писати, він був у Артеку 30 днів і за ці 30 днів написав 40 листів кожен 3-4 сторінки. Всі враження, думки, хвилювання – все на папір, бо як він каже сам «не можу не писати». Я б дуже хотіла щоб, Ви почитали ці листи, якщо це Вам цікаво, звичайно.

Бажаю Вам всього найкращого.

Згадуйте мене щиро Ваша.

Оксана

Сьогодні вранці одержала 2-гу Вашу кореспонденцію.

Дякую дуже.

О.

(ДАЧО. Ф.Р.–5428. оп.1. спр.3.арк. 84. – Автограф)

№4

21.ІІІ.1975

Шановний Михайло Федоровичу!

В доповнення до свого попереднього листа надсилаю Вам звернення, яке я одержала на мітингу протеста представників громадськості міста з приводу терору в південному В'єтнамі.

Мітинг відбувся в актовому залі університету. Було багато різних виступів – виступали студенти наші й іноземні, професори, члени обкому, проф. організацій, ЦК комсомолу та ін.

Був присутній перший секретар посольства В'єтнаму, що прилетів для цього з Москви. На мітингу ухвалили: звернутись до нашого уряду з проханням негайно скликати засідання Ради Безпеки ООН.

Я з свого боку написала статтю в газету «В'єтнам».

Пишіть будь ласка, ми завжди чекаємо Ваших листів.

З повагою Оксана.

Щирий привіт від Віктора – він недавно захистив дисертацію. Про це напишу в наступному листі.

Мама вітає.

(ДАЧО. Ф.Р.–5428. оп.1. спр.3.арк. 88. – Автограф)

№5

[1976]

Дорогий Михайло Федоровичу!

Вітаю Вас з Новим роком, бажаю здоров'я та всього найкращого у житті. Дякую за те, що надсилаєте мені вирізки з Вашими статтями про батька. Це дуже гріє мене в житті, яке часто буває не тепле.

Віктор і Олесь щиро вітають і зичать успіхів.

Ваша Оксана.

(ДАЧО. Ф.Р.–5428. оп.1. спр.3.арк. 85. – Поштова новорічна листівка)

Література і джерела

1. Білецький О.І. Семен Скляренко і його роман «Святослав». *Літературно-критичні статті*. Київ: Дніпро, 1990. С. 219–233.
2. Грицай М.С. З глибин сторічч. *Семен Скляренко: Нарис життя і творчості*. Київ: Дніпро, 1980. С. 117–179.
3. Державний архів Черкаської області. (ДАЧО). Ф. Р-5428, оп. 1, спр. 3, 86+1 арк.
4. Жила С. Вивчення діалогії Семена Скляренка «Святослав» і «Володимир» у вищій школі. Історичні й літературні діалоги. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2014. № 5. С. 24–32.
5. Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України (ЦДАМЛМУ). Ф. 467, оп. 1., од. зб. 90, 1920-1970 рр. URL: https://csamm.archives.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/f467_op1.pdf (дата звернення: 15.11.2023).
6. Клименко Т. Особовий фонд М. Ф. Пономаренка як джерельна база вивчення історії Черкащини. *Неспокій серця*: зб. ст. і мат. Черкаси, 2005. С. 13–20.
7. Семен Дмитрович Скляренко. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Скляренко_Семен_Дмитрович (дата звернення: 15.11.2023).
8. Скляренко Семен. URL.: <http://izbornyk.org.ua/encycl/euii220.htm>. (дата звернення: 15.11.2023)
9. Слабошпицький М. Пролог до теми і започаткування традиції. (Історичні романи Семена Скляренка). *Українська мова і література в школі*. 1986. № 9. С. 17– 23.
10. Сьогодні відзначаємо 120 років з дня народження Семена Скляренка (1901–1962). URL: https://www.facebook.com/inmo.org.ua?__cft (дата звернення: 15.11.2023).
11. Чумак В.Г. Семен Скляренко: Літературно-критичний нарис. Київ: Рад. письменник, 1972. С. 134–245.
12. Шишло В.С. Зв'язок епох. Творчий шлях Семена Скляренка. Київ: Видавництво Київського університету, 1969. С. 84–130 (100–130).

References

1. Biletskyi O.I. Semen Skliarenko i yoho roman «Sviatoslav». *Literaturno-krytychni statii*. K.: Dnipro, 1990. S. 219–233.
2. Hrytsai M.S. Z hlybyn storich. Semen Skliarenko: Narys zhyttia i tvorchosti. K.: Dnipro, 1980. S. 117–179.
3. Derzhavnyi arkhiv Cherkaskoi oblasti. (DAChO). F.R.–5428. op.1. spr.3. 86+1 ark.
4. Zhyla S. Vyvchennia dylohii Semena Skliarenka «Sviatoslav» i «Volodymyr» u vyshchii shkoli. *Istorychni y literaturni dialohy*. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. 2014, №5. S. 24–32.
5. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury ta mystetstva Ukrainy (TsDAMLMU). F. 467, op. 1., od.zb. 90., 1920-1970 rr. URL: https://csamm.archives.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/f467_op1.pdf (data zvernennia: 15.11.2023).
6. Klymenko T. Osobovyi fond M.F. Ponomarenka yak dzherelna baza vyvchennia istorii Cherkashchyny. *Nespekii sertsia*: zb. st. i mat. Cherkasy, 2005. S. 13–20.
7. Semen Dmytrovych Skliarenko. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Skliarenko_Semen_Dmytrovych (data zvernennia: 15.11.2023).
8. Skliarenko Semen. URL.: <http://izbornyk.org.ua/encycl/euii220.htm>. (data zvernennia: 15.11.2023)
9. Slaboshpytskyi M. Proloh do temy i zapochatkuvannia tradytsii. (Istorychni romany Semena Skliarenka). *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 1986. №9. S. 17– 23.
10. Sohodni vidznachaiemo 120 rokiv z dnia narodzhennia Semena Skliarenka (1901–1962). URL: https://www.facebook.com/inmo.org.ua?__cft (data zvernennia: 15.11.2023).
11. Chumak V.H. Semen Skliarenko: *Literaturno-krytychni narys*. K.: Rad. pysmennyk, 1972. S. 134–245.
12. Shyshlo V.S. Zviazok epokh. Tvorchyi shliakh Semena Skliarenka. K.: Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu, 1969. S. 84–130 (100–130).

ANDRII P. HRYTSENKO, OLEKSANDR I. KUROK, OLENA A. CHUMACHENKO
(*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Ukraine*)

LETTERS OF O. S. SKLYARENKO TO THE ZOLOTONOSHA LOCAL LORE
SPECIALIST M. F. PONOMARENKO (1963 – 1976)

Abstract. *The article first published the correspondence of Oksana Semenivna Sklyarenko, the daughter of the famous Ukrainian (Soviet) fiction writer Semyon Dmytrovych Sklyarenko, to local historian Mykhailo Fedorovych Ponomarenko, the founder of local history in Cherkasy region. Also, the scientific novelty of this study is due to the fact that no fundamental study of the epistolary legacy of S. D. Sklyarenko has been carried out in modern Ukrainian historiography. Thus, this correspondence will allow solving the problem of expanding the source base of the study of the writer's biography. At the same time, the correspondence reflects the relationship of the local historian with the writer's family and his environment. The contribution of M. F. was characterized Ponomarenko in preserving the memory of S. D. Sklyarenko and popularizing his work in Zolotonyshchyna. Based on a brief overview of the fund of S. D. Sklyarenko (No. 467) from the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine and archival materials collected by local historian M. F. Ponomarenko from the fund (5428) of the State Archive of the Cherkasy Region, this publication highlights the documents, which will complement the scientist's biography. In the process of analyzing this correspondence, it was found that M. F. Ponomarenko was engaged in collecting materials for the writer's personal exhibition in the Zolotony Museum of Local History and actively published local history articles about S. D. Sklyarenko in the regional periodical press. At the same time, the letters contain information about the professional activities of O.S. Sklyarenko and her family. In the process of developing the topic, biographical and chronological methods of historical research and the general scientific method of system analysis were used. The archeographic method of source research was also applied.*

Key words: *correspondence, Zolotonosha land, local history, historical novel, S. D. Sklyarenko, essay, new Soviet literature.*

Отримано 29.11.2023 р.

Прийнято до друку 12.12.2023 р.